

CEMAAT HALİNDE YAŞAMANIN ÖNEMİ

Eûzübillâhimineşşeytânirracîm

Bismillâhirrahmânirrahîm

Elhamdülillâhi rabbi'l-âlemîn. Hamden kesîran tayyiben mübâreken fîhi alâ külli hâlin ve fî külli hîn. es-Salâtu ve's-selâmu alâ seyyidi'l evvelinâ ve'l âhirîn. Muhammedin ve alâ âlihi ve sahbihi ve men tebi'âhu bi-ihsânin ecmaîne't-tayyibîne't-tâhirîn.

Emmâ ba'd:

Fa'lemû eyyühe'l-ihvân fe inne efdale'l-kitâbi kitâbullah ve efdale'l-hedyi hedyu seyyidinâ Muhammedin sallallahu aleyhi ve sellem. Ve şerre'l-umûri muhdesâtuhâ ve külle muhdesin bid'ah ve külle bid'atin dalâleh ve külle dalâletin ve sâhibehâ fi'n-nâr. Ve bi's-senedi'l-muttasılı ile'n-nebiyyi sallallahu aleyhi ve selleme ennehû kâl:

İnne's-şeytane yehimmu bi'l-vâhid ve yehimmu bi'l-isneyn fe izâ kânû selâseten lem yehim bihim.

Sadaka Resûlullah fî mâ kâl ev kemâ kâl.

“Şeytan karşısında tek bir kişiyi gördü mü ona kasteder, ona bir saldırmak ister. İki kişiye

de gözü keser. Ama topluluk ikiden fazla olursa üç kişi oldu mu artık o üç kişiye gözü kesmez, onlara saldırmaz, onlara kastedemez!”

Aziz ve mübarek ve muhterem kardeşlerim!

Allahu Teâlâ hazretleri cümlenizden razı olsun. Dünya ve âhiretin her türlü hayırlarına, muradlarınıza, dileklerinize nail eylesin. Cennetiyle cemâliyle müşerref eylesin. Ümmet-i Muhammed kardeşlerimize de umumi olarak rahmeylesin. Hastalarımıza şifa, dertlilerimize deva, borçlularımıza eda nasip eylesin.

Allah nasip ettiği kadar Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz hazretlerinin mübarek hadîs-i şerîflerini okuyacağız, izah edeceğiz. Bu hadîs-i şerîflerin okunmasına ve izahına geçmeden önce Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimize sevgimizin, bağlılığımızın, ümmetliğimizin bir nişanesi olmak üzere rûh-u pâkine bizden hediye-yi Kur’aniye olsun diye; onun âl’ine, ashâbına, etbâına, ahabbına, sâdât ve meşayih-i turuk-u

aliyyemizin ruhlarına; cümle evliyâullah büyüklerimizin, fatihlerin, şehitlerin, gazilerin, mücahitlerin ruhlarına; hasseten beldemizin medâr-ı iftihârı Yuşa *aleyhisselam*'ın, Ebû Eyyûb el-Ensârî hazretlerinin ruhlarına; bu beldeyi fetheden Fatih Sultan Muhammed Han cennetmekânın ruhuna ve ordusu mensubu mübareklerin ruhlarına; cümle İslâm diyarlarını fetheden fatihlerin, şehitlerin, gazilerin, mücahitlerin ruhlarına; uzaktan yakından bu dersi dinlemeye gelmiş, toplanmış bulunan siz kardeşlerimin âhirete göçmüş bütün müslüman geçmişlerinin ruhlarına hediye olsun, ruhları şâd olsun, makamları yüksek olsun, Allahu Teâlâ hazretleri onlardan da bizlerden de hoşnut ve razı olsun diye bir Fâtîha üç İhlâs-ı Şerîf okuyup ruhlarına hediye edip öyle başlayalım.

Râviler Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'ten rivayet etmiş. Peygamber Efendimiz *sallallahu aleyhi ve sellem* buyurmuşlar ki;

İnne's-şeytâne yehimmu bi'l-vâhid.
“Şeytan bir kişiyi, karşısında tek bir insanı gördü mü ona kasteder.”

Ona gözü keser, ona bir saldırmak ister çünkü bir kişi. Tek kişi gördü mü ona bir heveslenir, kasteder. saldıracak, zarar verecek, gözü keser.

Ve yehimmu bi'l-isneyn. “İki kişiye de gözü keser.”

İki kişiye de kastetmek ister. “Bunlar çok değil, iki kişi, ben bunların hakkından gelirim, bunları aldatırım, kandırırım, zarara sokarım!” diye iki kişiye de kasteder.

Fe izâ kânu selâse lem yehim bihim. “Ama topluluk ikiden fazla olursa üç kişi oldu mu artık o üç kişiye gözü kesmez, onlara saldırmaz, onlara kastedemez!”

a. Müslümanlar Cemaat Halinde Olmalıdırlar

Bu neyi gösteriyor?

Müslümanların cemaat hâlinde olmasının faydasını gösteriyor. Yalnız oldu mu şeytanın hücumuna maruz, tehlike altında, topun ucunda! Ama üç kişi olabildiler mi, bir araya geldiler mi bu tehlike kalkıyor. Şeytan o zaman korkuyor. Üç müslüman bir araya geldi mi o cemaate saldırmaya cesaret edemiyor. Demek ki grup olarak en aşağı üç kişi olmak

lazım. Mümkün olduğu kadar kalabalık olmak iyidir; tek durmamaya çalışmak lazım, iki kişi durmamaya çalışmak lazım. Mümkünse en aşığı üç kişilik bir grup olması lazım.

Kadıncağızın birisi bana dert yandı. Kocası vefat etmiş, yayla mahallesinde oturuyormuş, bir oğlu varmış.

Komşuları tazyik ediyorlarmış, “Sen müslümansın, başını örtüyorsun, mütedeyyin hanımefendisın, seni bu mahallede yaşatmayacağız, çıkıp gideceksin, burayı mutlaka terk edeceksin!” diyorlarmış.

Hani demokrasi, hani hürriyet?!..

Hepsi hikâye. Kuvvetli oldular mı azıtıyorlar. Kuvvetli gördüler mi o zaman kaçıyorlar.

O hâlde ne lazım?

Müslümanların kuvvetli olması lazım.

Yayla mahallesinde başka müslüman mı yoktur?!

O tanımıyordur!

Müslümanların tanışma yeri neresidir, en kolayı nedir? Ben bir mahalleye gittim, orada müslüman arıyorum, ne yapacağım?

Camiye gidersin, bir vakit namazını camide kıalarsın, etrafına bakınırsın; *es-Selâmu aleyküm ve rahmetullah* dersin. İmam efendiyle tanışırsın; “Hocam, benim şöyle bir arzum, niyetim var, bu mahalleye yerleşmek istiyorum vs.” İmam efendi, müezzin efendi yardımcı olur, cemaatten birileri yardımcı olur.

Biz seyahat ettiğimiz sırada bir namaz vakti gelince diyoruz ki; “Şurada bir minare görülüyor, hadi gidelim.” Namaz kılmaya gidiyoruz. Orada bize, “Hoş geldiniz, buyurun çay içelim, yemek yiyelim, bizim eve buyurun...” diyorlar.

“Sen beni tanıımıyorsun ki!..”

Olsun, camiye gelmiş ya, seviyor; ben ona itimat ediyorum, o bana itimat ediyor. Acaba bu hırsız mı, arsız mı, yüz­süz mü, anarşist mi, bana zararı dokunur mu demiyor; camide görünce bakıyor sakallı, bakıyor namaza gelmiş.

“Buyurun bizim eve gidelim.”

“Ben seni tanımıyorum.”

“Olsun tanışırız. Muhabbet olur, tanışma böyle başlar...” diyor.

Hiçbir şey olmazsa insanlar camide buluşurlar.

Yeni bir semte gittiniz, taşındınız; ne yapacaksınız?

Camisine gidersiniz; “*Selamun aleyküm*, ben bu semte yeni taşındım, filanca sokaktayım, filanca apartmanın üçüncü katındayım. Burada başka kimler var?.. Bize buyurun, biz size gelelim, siz bize gelin; bir muhabbet olur, tanışıklık olur.”

Yayla mahallesinde bu dul hanımefendiye destek olacak başka arkadaş yok mudur?

Vardır!

Yayla mahallesi nerede, ben de onu bilmiyorum. Yayla’dayız dedi.

İstanbul’un birçok semtlerini ben elden kaçırdım. Eskiden İstanbul’un her [yerini] sokak sokak bilirdim. Benden sonra köprünün altından çok sular geçti. Ben 27 sene Ankara’da kalınca şimdi İstanbul’un semtlerinin bile hepsini bilemiyorum. “Orası

neresi?” diyorum, “Falanca yer...” diyorlar. O söylediği yeri de bilmediğim için yine anlayamıyorum.

“Canım filanca şeyin arkasında!” diyorlar, orayı da bilmiyorum ki!

Adresi bilinirse tanışılır. Sizin hanımlar giderler; “Biz buradayız, korkmayın, destek oluruz.” derler. Ötekiler sokmayacaklar, tutmayacaklar! Ev kendilerinin!

“Burada duramazsın git!..”

b. Cemaat Rahmettir, Sevaptır Berekettir, Faydalıdır

Ne mahalleyse, kimlerse zorbalık oluyor. Zorbalık ister olsun ister olmasın, müslümanlar cemaat hâlinde yaşayacak! Cemaat rahmettir, sevaptır, bereketlidir, faydalıdır; ayrılık gayrılık fenadır, zararlıdır! Bu çok kesin bir hakikat. Onun için her yerde topluluk olmaya çalışacağız.

İnsan namazı yalnız kıldığı zaman bir sevap kazanıyor. Cemaatle kıldığı zaman mahalle camiinde kılsa 27 kat sevap kazanıyor. Cuma namazı kılınan camide namaz kılsa 50 kat sevap kazanıyor. Dağın başında namaz kılacağı zaman kendi başına namaz

kılırsa bir sevap kazanıyor. Ezan okuyup kamet getirir de namaz kılırsa -artık görünmeyen varlıklar, melekler mi geliyor, neler varsa kurtlar, kuşlar, ağaçlar, taşlar, topraklar- o zaman sevabı 50 misli oluyor.

Ne yapacak?

Ezan okuyacak! Bir kayanın üstüne çıkacak, belki kimse yoktur ama olsun, okuyacak. Allah'ın görünmeyen varlıkları da vardır; evliyâsı vardır, *ricâlü'l-gayb* vardır, melekler vardır, daha nice nice şeyler vardır. Ezanı okuyacak, *Allahu ekber, eşhedü en lâ ilâhe illallah, eşhedü enne Muhammeden resûlullah* diyecek. Onun bereketi oluyor ve yalnız durmayacak!

Burada, “Üç kişiye şeytan saldıramaz!..” dedi. Başka hadîs-i şerîfte Peygamber Efendimiz;

“Beş aile bir yerde toplandı mı onların topluca namaz kılması lazım, ezan okuması, kamet getirmesi, cemaatle namaz kılması lazım. Aksi takdirde şeytan oraya hâkim olur, orayı hükmü altına alır, istila eder!” diye bildiriyor. Demek ki beş kişi oldu mu namazı

beraber kılacaklar, üç kiřiden de ařađı dűřmeyecekler.

Seyahate gidiyoruz... Hadi bakalım, beraber gidelim. Bizim eski, yaşlı ihvandan kimseler vardı. Hoşuma gider: Bir yere gidecek, kendisine bir arkadaş, bir-iki arkadaş bulur.

“Ben Edirne’ye gidiyorum, gelir misin? Hadi sen de gel, şöyle bir beraber seyahat edelim.”

Yalnız gitmez, arabasına binerler beraber giderler.

Neden?

Üç kiři oldu mu bereket oluyor. řeytan gayret edemiyor, saldıramıyor; buna dikkat edin. siz de topluluk hâlinde olmaya, cemaat olmaya, teřkil etmeye, cemaate katılmaya, cemaatten ayrı dűřmemeye gayret edin.

O hanımın efendisi ne zaman vefat etmiş bilmiyorum. O mahalleye geldiği zaman o mahallenin camisine gidecekti, tanışacaktı, etraftan dostlar edinecekti. Kendisi vefat ettiği zaman kadın arkada tek başına kalmayacaktı. Hepinizin omuzunda bir

sorumluluk var. Bulunduğunuz semtte camisine gideceksiniz, cemaatle tanışacaksınız. Hanımlar da tanışsın diye teşvik edeceksiniz, hanımlar da birbirleriyle tanışacaklar. O mahallede bir cemaat olacaksınız. Bu olmazsa şeytanın saldırmayı gözlediği, gözüne kestirdiği, kastetmek istediği hedefler oluyorsunuz. Peygamber Efendimiz onun için topluluğu tavsiye ediyor, dinimiz böyle emrediyor.

Topluluğa gayret edin, toplu olmaya gayret edin! Ne kadar çok toplu olursanız o kadar iyi olur. Ne kadar kalabalıkla namazı kıalarsanız namazınızın sevabı o kadar çok olur.

“Hocam, ben bir camide yedi kişiyle kıldım.”

Tamam, cemaat namazı kıldınız, sevabınız var. Ama öteki arkadaş da diyor ki;

“Ben de istasyon camiindeydim, en aşağı 250 kişiydik, 250 kişiyle namazı kıldım.”

Tamam.

250 kişiyle kılınan namaz yedi kişiyle kılınan namazdan daha sevaplıdır. Onun için

[kalabalık olmak lazım]. Kalabalığın faydası vardır. Çoğaldıkça daha iyi!

Kimler bir araya gelecek, kimlerle bir araya geleceksiniz?

Takvâ ehli kimselerle bir araya geleceksiniz. Dindar kimselerle bir araya geleceksiniz. Mütedeyyin, ihlaslı, Allah'ın yolunda yürümeye çalışan, oturduğun, kalktığın, konuştuğun zaman sana faydası olacak, sana dinini hatırlatacak, ibadeti hatırlatacak, ibadeti yapmakta yardımcı olacak kimselerle ahbap olmak lazım. Mesela insan kötü bir insanla ahbap olsa onun zararı da olur.

Kötü insan der ki;

“Gel bu akşam felekten bir gece çalalım, var mısın?”

“Param yok.”

“Ziyanı yok, ben sana ısmarlarım, gel gidelim beraber kafayı çekelim.”

“Param yok.”

“Ben ısmarlarım ya, arkadaşlık öldü mü?”

Ölmedi ama senin bu yaptığın arkadaşlık değil. Senin bu yaptığın şeytanlık! Sen onu kandırıyorsun, günah işlettiriyorsun; kötü arkadaş!

“Yak bir sigara!”

“Teşekkür ederim, almam.”

“Yak ya, bedava! Al yak, çok pahalı; naneli, maydanozlu, kokulu, filtreli, uzun boylu, *king size*...”

Ne oluyor?

Bir tanesi bayağı bir para. Bir kutuda şu kadar var, verilen paraya bölersen bir tanesi bayağı bir para, sana bayağı bir fedakârlık yapıyor. “Bunu verme de bunun yerine bana şuradan başka bir şey al.” o para desen zoruna gider. Ama orada veriyor; “Bedava, yak bir sigara benden!”

Ne yapıyor?

Onun sıhhatine kastediyor, para da dışarı gidiyor. İsterse içeri gitsin ama bir de dışarı gidiyor, ayrıca bir de para Amerikalı’ya, kovboya gidiyor. Kement atan kovboya gidiyor veyahut onu reklam eden insana gitmiş oluyor. O, arkadaş değil!

İnsan arkadaşlık ederken, arkadaşını seçerken iyi insan seçmezse sonra kendisi çok zarara uğrayabilir. Çok pişman olur. Dünyada da âhirette de çok zararını görebilir. Zaten öyle kötü huylu arkadaşlar insana sonunda vefa da göstermezler.

الْأَخِلَاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ

*el-Ehıllâu yevme izin ba'duhüm li-ba'dın aduvvün ille'l-muttakîn.*¹ “Ancak müttakîler birbirleriyle arkadaşlıklarını sağlam devam ettirirler, âhirette de birbirlerini ararlar. Benim bir kardeşim vardı, hâli ne oldu, diye orada da sorarlar. Âhiretteki ahbaplıklar, hepsi yok olur gider de ancak muttakilerin ahbaplıkları devam eder!”

Onun için muttakî insanlardan, takvâ ehli, mübarek insanlardan tanıdıklar edinip onlarla birlik ve beraberlik kurmak lazım, mahalle kurmak lazım. Kooperatif kurun, inşaatları beraber yapın. Mesela ben geçen gün birisine nerede oturduğunu sordum. Falanca semtte.

“Orada biraz anarşi filan yok mu? Biraz haydut, çete mete, mafya yok mu?” dedim.

“Yok. Karşımızda filanca hocanın filanca vakfı var. Etrafında da hep onun hemşerileri varmış.” dedi.

Tamam, rahatladım.

Neden?

Orada iyi insanlar kümelenmiş da ondan rahatladım! Kötü insanlar olsaydı başka türlü olabilirdi. Korkardık, endişe edebilirdik. Aman iyi insanlarla arkadaş olun, iyi insanlarla cemaat teşkil edin, şeytan size kastedemesin. Dünyanız âhiretiniz iyi geçsin. Başınız dinç, gönlünüz rahat olsun!

c. Ankara Öz Elif Sitesinin Kuruluşu

Bizim Ankara’da bir mahallemiz var. Beş tane yetmiş iki dairelik blok yaptık. Bir numaralı üyesinin -bendim- ilk aidatını [Mehmed Zahid Kotku] *rahmetullahi aleyh* Hocamız çıkarttı, 1000 lira verdi. Öz Elif Sitesi diye bir site kurduk. Yetmiş iki çarpı beş, 360 haneli; etrafı duvarla çevrili, camisi olan, çocuk bahçesi, yeşilliği, park yeri olan güzel bir şey oldu. Çok faydasını görüyoruz.

Adamın iş icabı Amerika’da altı ay kalması gerekiyor, kalkıyor Amerika’ya gidiyor; çoluk çocuğu orada rahat.

Neden?

360 tane müslümanın arasında rahat oluyor. Gönlü arkada kalmıyor, aklı arkada kalmıyor. “Eyvah! Benim çoluk çocuk geceleyin bir zarar görür mü, hırsız gelir mi, arsız yüzsüz birileri saldırır mı?..” filan demiyor.

Neden?

Mütedeyyin ailelerden bir mahalle, etrafı çevrili bir mahalle kurulmuş olduğu için! Buna benzer şeyler Konya’da da var, başka yerlerde de var. Böyle de olması lazım, rahat olur. İnsan hem şeytandan uzak olur hem de kötü insanların tehlikesinden korunmuş olur.

İkinci hadîs-i şerîf:

İnne’s-sahrâte’l-azîmete le tulka min şefîri cehenneme fe tehvi bihâ seb’ine ‘âmen ve mâ tufdî ilâ karârihâ.

“Büyük muazzam bir taş, kaya cehennemin uçurumunun kenarından atılır, yetmiş yıl aşağı doğru gider!”

Bu ikinci hadîs-i şerîfi Tirmizî rivayet etmiş. Peygamber Efendimiz *sallallahu aleyhi ve sellem* buyurmuş ki;

“Büyük, muazzam ta , muazzam bir kaya cehennemin uçurumunun kenarından atılır, a a ı doğru yetmiş yıl gider.”

A a ı doğru gidiyor; bir saniye geçti, iki saniye geçti, bir dakika, bir saat, bir gün, bir ay, bir yıl geçti... Kaya hâlâ a a ı gidiyor.

“Kaya yetmiş yıl a a ı doğru gider, daha dibini bulamaz!”

Bu neyi gösteriyor?

Cehennemin korkun lu unu gösteriyor, u urumlarının derinliğini gösteriyor. İnsana azabının ne kadar çok olacağını hissettiriyor. “Vay! Eyvah! Aman!.. Ben bu cehenneme d  meyeyim!” dedirtiyor.

Mah er günü kullar Allah’ın divanında ha rolacaklar, toplanacaklar. Mahkeme-i kübra kurulacak. Kullar hesaba  a rılacak, şahitler konuşacak.

Kimler  ahitlik ediyor?

İnsanın azaları, gözü, kulağı, etrafındaki eşyalar, ağaçlar, ta lar, duvarlar, yer gök,

melekler şahitlik ediyor. Mahkeme-i kübra olacak, cehennemlikler cehenneme sürüklenip atılacak, cennetlikler cennete sıratı geçip varacaklar.

Tamam.

Öyle bir şey ki;

“Zerre kadar hayır işleyen, bu işlediği hayrın âhirette hesaba girdiğini görecektir. Zerre kadar şer işleyen, bu işlediği şerrin âhirette cezasını çekecek!”²

İnsanın, bunların hepsini düşünerek aklını başına toplayıp cehenneme düşmemek için ne yapması gerektiğini hesaba katması lazım. Cenneti elden kaçırmamak için her türlü tedbiri burada alması lazım. Cennet var, elden kaçırılmaz!

O fırsatlar, o nimetler, devletler, saadetler, o güzellikler kaçırılır mı?

Kaçırılmaz!

Bir de cehennem var, Allahu Teâlâ hazretleri o mahşer gününde cehennemlikleri; “Cehenneme atılsın!” diyecek, atılacak.

“Atılsın!” diyecek, atılacak. “Atılsın!” diyecek, atılacak, atılacak, atılacak...

Cihan yaratıldığı zamandan sonuna kadar nice nice insanlar geçti, cehennemlikler atılacak. Kur’ân-ı Kerîm’de:

Yevme nekûlu li-cehenneme hel’im tele’ti. “Allah Teâlâ hazretleri; ‘Doldun mu ya cehennem? Doldun mu? Tamam mı? İçerisi izdiham var mı, doldun mu?’” diye soracak!”

Hel’im tele’ti “Doldun mu? İçin tamam mı?”

Ve tekûlu hel min mezîd. “Cehennem de diyecek ki; ‘Daha var mı yâ Rabbi? Varsa gönder!’”

Hepsini alacağı anlaşılıyor. Bir taş bir uçurumda yuvarlanıyor, yetmiş yıl aşağı doğru gidiyor da hâlâ dibini bulmuyor. Hepsini alacağı anlaşılıyor.

Onun için Allahu Teâlâ hazretlerine sığınırız. Allahu Teâlâ hazretleri cümlemizi cehenneme düşmekten korusun, cehennemden azad etsin. Cehenneme atmasın, ateşlere yakmasın, cennetine dâhil eylesin. Rahmetine erdirdsin. Rızasına uygun

yaşamayı nasip eylesin. Âhiretin o tehlikelerinden, dünyanın âhiretin her türlü tehlikelerinden uzak eylesin.

d. Dünya Hayatı Aldatır. İnsanlar Uykudadırlar

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Bizi dünya hayatının olayları, insanları, görüntüleri, keyifleri, zevkleri aldatıyor, oyalıyor. Hâdiseler oyalıyor. Küçük gayeler oyalıyor: “Dur, çocuğumu evlendireceğim de, o bitsin de, ondan sonra da vs...” İş oyalıyor, eş oyalıyor: Hanımdı, şuydu, buydu filan. Asıl gerçekleri göremiyoruz. Asıl almamız gereken tedbirleri alamıyoruz, yapmamız gereken işleri yapamıyoruz, işin gerçeği bu.

Onun için denilmiş ki;

en-Nâsu niyâmun. “İnsanlar uyuyorlar, uykudalar!”

“Yok hocam, konuşuyorlar, gözleri açık, geziyorlar!”

Olsun, gerçekleri göremiyorsa ona uyuyor derler. Sen birisine dersin ki;

“Sen uyuyorsun, senin haberin yok, senin tezgâhtarın senin mallarını alıyor. Senin

kasiyerin, kasadarın paraları aşırıyor, uyuyorsun sen...”

Adam uyumuyor ama “Farkında değilsin!” demek.

Farkında olmuyoruz, cennetin kıymetini bilemiyoruz, cennetin kıymetine uygun şekilde onu kazanmak için aşk ile çalışmıyoruz. İnsanların genel yapısı böyle! Cehennemin tehlikesini anlayamıyor, cehennemden de bütün imkânlarıyla çok titiz bir şekilde kaçınmıyor.

Neden?

Geceleyin Sarıyer’deyiz, yatsı namazını kıldık, ziyaretimizi bitirdik, arkadaşımızın evinden gece, 12’den sonra geliyoruz. Yukarıdan çıkıp da dağların, tepelerin oradan ikinci köprüye de geçebiliriz. ben dedim ki; “Şu sahili çoktandır görmedim, gecenin bir yarısından sonra tenhadır da, aşağıdan bir gidelim de çocukluğumda gördüğüm yerler bakalım şimdi nasıl olmuş bir göreyim.” dedim. Sahilden, boğazın sahilinden gitmeye başladım...

Ben uyuyormuşum! Ben size uyuyorsunuz diyorum, ben uyuyormuşum! Bir şeyden

haberim yok benim! Meğer bazı yerlerde hayat gece 12'den sonra başlarmış. Meğer oraları böyle... Allah Allah bu adamlar, bu kadınlar, bunlar ne kıyafet böyle? Bunlar nereden geldi? Bu modalar Paris'ten mi geldi, Nis'ten mi geldi, nereden geldi? Bunlar nasıl insanlar? Giyimleri giyimlerimize benzemez, hâlleri hâllerimize benzemez, dilleri dillerimize benzemez diyeceğim ama onu diyemiyorum, konuşmadık çünkü. Hiçbir şeyi bize benzemiyor. Böyle bir korktum Çünkü besbelli hep günah; bar pavyon gazino, bar pavyon gazino, ışıklar renkler, açık saçık insanlar, etek ta nerede, sırtlar arkaya doğru açık vs... Erkekler bir türlü, kadınlar bir türlü, çok ayrı bir âlem!

Cehennemi hiç düşünmüyorlar. Hiç Allah korkusu, âhirette cehenneme düşebilme ihtimali [endişesi] yok. Günahtan korkmuyor. İçki de içiyor, kadın, kız, dansöz her şey de var. Gazinoların önü izdihamlı; geçemedik, arabalar öyle kalabalık. Orada iş olduğu için taksiler oraya gelmiş, lüks otomobiller oraya gelmiş vs. Cehennemden korkmayan insanlar, cehennemi düşünmeyen insanlar var.

Cehennemden korkan örtünüyor, namazında niyazında, günah olan yerlere gitmiyor.

Sevaplı yerlere, sevaplı işlere geldi mi orada tembel [oluyor]; eğlenceli, keyifli, zevkli, işlere geldi mi orada paranın haddi hesabı yok. Bizim maaşlarımız ne, sizin maaşlarınız ne? Adam kazancımızı bir gecede harcıyor, bir saatte harcıyor. Oraları kim bilir; O oteller, o barlar, pavyonlar, o kızartmalar, kebaplar... Kim bilir, giren yüz milyonla mı çıkar, kırk milyonla mı bilmem ki!

Ben râici de unuttum, ben eski zaman adamı, râicleri bilmiyorum. Bizim zamanımızda ortası delik bir kuruşluklar çıkmıştı. Biz ortaokul ikinci sınıftayken onları ipe dizerdik, oynardık. Bizim zamanımızda tırtıllı bir kuruş vardı, on para vardı. Biz doksan kuruşa bir kg et alırdık. Ben şimdi bunların kaç milyon harcadığını nereden bileyim. Haberim yok!

Ama şundan haberim oldu ki cehennemden korkmayan günahkârlar var, cenneti düşünmeyen günahkârlar var; gafiller, var cahiller, kâfirler, müşrikler, küstahlar,

ayyaşlar, sarhoşlar var. Bunlar bizim Hz. Âdem'den kardeşlerimiz, bunlar insanoğlu, insan cinsi ama yazık ki âhiretlerini tehlikeye atıyorlar, cennetin nimetlerini ellerinden kaçırıyorlar, kaçırmak yolunda gidiyorlar. Cehenneme balıklama dalıyorlar. Öyle gidiyorlar.

“Ama çok insan böyle yapıyor...”

Çok insan böyle yapabilir, o ayrı mesele!

Peygamber Efendimiz'in de Mekke-i Mükەرreme'de yetiştiği zaman cahiliye devriydi. Çok insanlar kötü şeyler yapıyorlardı. Müslüman, “Başkası şu kötülüğü yapıyor diye ben de yapayım.” diyemez, yapamaz. Müslüman, Allah'ın emri neyse onu yapar yasağı neyse ondan uzak durur. Başkası o yasağı yapsa bile, “Herkes yapıyor, ben de yapayım.” demez. Sevaplı bir işi hiç kimse yapmıyorsa bile, “Bu benim vazifem.” der, yapar.

e. Cenneti İsteyen Namazı Kaçırmaz

Koca bir topluluk oturmuş, eğleniyor, keyifli, her şey yerli yerinde; çalgılar, türküler eğlenceler, vs. hepsi yerli yerinde.

Peki namaz kaçıyor, ne olacak? Hiç kimsenin aldırdığı yok, her şey tıkırında. Adam ne yapacak?

Namazını kılacak. O kalabalığın arasında bulunmuş. Mesela tren, mesela meydan, toplantı, konferans vs. Bir sebeple bir iş...

Ne yapacak?

“Benim namazım kaçıyor, ben namazı kılacağım.” diyecek, namazı kılacak. Hiç birisi kılmıyor. Kılmazsa kılmasın. Namaz mü’minin günün belli saatlerinde yapması gereken bir vazifesidir, yapacak. Bunun gibi olacağız.

“Efendim, burada namaz kılacak yer yok, yapılmamış.” Veyahut göstermelik yapıyorlar da;

“Sen namaz kılmak mı istiyorsun?”

“Evet, namaz kılmak istiyorum.”

“Buradan sokağa çık, yürü. Yürü de yürü de yürü de yürü... Ondan sonra sağa sap, orada bodrumda merdivenin altında bir namazgâh var, seccadeni yay, orada kıl.”

Öyle zor ki insan oraya gidecek de namaz kılacak. Ama günah öyle kolay ki hemen bir

telefon kâfi, hop geliyor. Günah elinin altında hazır!

Hani burada cami, hani burada namaz kılacak yer?

Lüks otele geldin; mesela seni misafir ettiler, çağırdılar, lüks oteldesin.

Hani buranın mescidi?

Burada mescit yok. Bir de; “Vah zavallı vah.. Hangi çağdan kalmış... Bu lüks otelde mescit sorulur mu?” diye bakıyor. Diyor ki;

“Buradan çıkarsın, oradan ileride var.” diyor. Öyle bir de şey yaparak, ha bu namazdan bahsetti, herhalde bu aşağı takımdan bir insan. Öyle diyor. Aşağı tabaka diyor. Eğer namazdan bahsetmeseydi, açık saçık olsaydı, dekolte olsaydı; “Bu yüksek takım, Avrupaî, bu çağdaş...” diyecekti.

Bir kere beni sakallı görünce, “Hafız! Gel buraya!..” [dediler.] Sanki hafızlık hakaret gibi! “Hafız buraya gel!”

Ne oldu?

Hafız, Allah’ın kulu değil mi? Hafız, Kur’ân-ı Kerîm’i ezberlemiş, ne sanıyorsun sen hafızı? Beğenemedin mi! Sen onun ayağının

tırnağı olamazsın, tozu olamazsın. Önemsemiyor. Ama biraz bir emare, bir alamet görse; sakal yok, bıyık yok, kravat pahalı cinsinden, kravatın iğnesi altından pırıl pırıl parlıyor, elması var, etrafa ışık saçıyor vs. “Tamam, bu büyük adam.” diyor. Kravat iğnesine göre büyük adam. Sakalı varsa saymıyor.

Namaz kılacak yer yok, namaz kılma imkânı yok! Programda ibadete vakit ayrılmamış. Öyle şey olmaz.

“Bu iş burada biter, ben bu namazımı kılacağım, ben Allah’ın divanına çağrılıyorum. Allah’ın huzuruna çıkmam lazım!”

Yürüyecek gidecek. Müdürse de böyle yapacak, üyeyse de böyle yapacak, bir kongredeyse de...

Bizim bilimsel toplantılar oluyordu, ben profesör olarak çağrılıyorum, İngiltere’ye gitmişim.

“Buranın mescidi nerede?”

“Yok.”

Sizi mendeburlar sizi! Yayarım seccademi, ezanımı okurum, *Allahu ekber*, namazımı kılarım.

Neden?

Allah'ın emri, ben o işi yapacağım! Tedbirini alsaydın!

“Efendim, şu toplantı bitsin...”

Toplantı beklesin, gece vaktine kadar!.. Önce benim namazım kılınacak!

“Beyefendi...”

“Sus! Beyefendisi filan yok. Allah'ın emri, bahis konusu olduğu zaman önce o yapılacak. Programı ona göre ayarlasaydın!”

Namaz vaktinin yok edilmesiyle namazın, ezanın kulak arkası edilmesiyle yapılan işten hayır gelir mi?

Gelmez.

Onun için her şeyimizi ona göre ayarlayacağız ve yapacağız. Cehennemden kaçacağız, cenneti kazanmaya çalışacağız. Cenneti kazanmak için fedakârlıktan geri durmayacağız. Cehenneme düşmemek için de keyifli de zevkli de olsa ayağımızı denk

alacağız. Kendimizi tutmasını, frenlemesini bileceğiz.

f. Cehennem Yolu Tatlıdır

Muhterem kardeşlerim!

Çünkü cehennemin yolu, itiraf ediyorum, çok zevkli, tatlı. Biz köprüden geçiyoruz; ışıklar, reklamlar yukarıdan görünüyor, aşağıda çok ışıklı bir yer var. Yukarıya da bir balon koymuşlar, ben “Bu ne?” dedim. “Balon galiba.” dediler. Hakikaten balon, Zeplin, uzun bir balon. Kocaman bir şey, kim bu balonu oraya takmış?.. Aşağıya baktık; Casino. Gazino da yazmıyor artık, işi tam nereden çıktıysa oraya götürdüler, dayadılar. Casino ışıkları, ıslıl ıslıl albenisi insanı yoldan döndürecek! Şoföre diyeceksin ki;

“U dönüşü yap, şuraya git, burada bir şeyler var, eğlence var.”

Zevkli, eğlenceli, pahalı! Parayı haramdan kazanabilirsin yeter ki cebinde para olsun deste deste. Parayı kazandın, oraya gittin mi ona bir bahşiş, buna bir bahşiş verdin mi o metrdoteller, garsonlar, şef garson vs. önünüzde iki kat eğilir, o zaman; “Emriniz nedir efendim?” der. Sen de hava atarsın;

“şunu getir, bunu getir...” dersin. Zevkli, keyifli, nefse hoş geliyor ama günah! İşte zevkli de olsa günahlardan uzak durmayı öğreneceksiniz.

Dervişlik ne?

Zevkli de, keyifli de, tatlı da olsa haramdan, gûnahtan kendini tutabilme yolu!

Dervişlik ne? Zahmetli de, sıkıntılı da, üzüntülü de, hor görölmek bahasına, horlanmak bahasına da olsa Allah’ın emrini tutma yoludur.

“Efendim, öyle yaparsam, utanırım. Herkes beni ayıplar...”

“Ne yaparsan?”

“Örtünürsem!”

Kız, örtünürse arkadaşları ayıplayacak diye başını örtmüyor. Öртеcek ama arkadaşları ayıplayacak, arkadaşları hor göreceк diye örtünmüyor. Dervişlik bu değil! Has Müslümanlık bu değil.

Has Müslümanlık nasıl?

Nefsine de hoş gelmese, başkaları tarafına da hoş gelmese ayıplansa da sevaplı

iş i yapacak! Nefsine tatlı gelse de günahlı iş i yapmayacak!

Var mıs ın?

Yunus Emre'nin şi irlerini, öteki ş airlerin yazdıkları şi irleri hatırlayalım:

Bu bir rıza lokmasıdır, yiyemezsin demedim mi?

Demedim mi, demedim mi? Gönül sana söylemedim mi?

Bu ilahiyi hatırlamıyor musunuz?

Bu iş i yapamazs ın!

Neden yapamazs ın?

Keyfinden fedakârlık edeceksin, yapamazs ın. Bu iş i yapamazs ın!

Neden?

Zahmetli, meş akkatli iş leri yapmaya kendin kalkacaks ın.

Ben bu sabah çok zor kalktım.

Neden?

Gece kandildi, geç vakte kadar [uyunmadı]. Sabah namazına kalktık da biraz zorlandık, çok zor. İnsanın uykusu varken

kalkması zor. Bir insan sabah namazına kalkamayacağına keşke gece yatsıyı kılıp yatsaydı daha iyiydi. Uzun programa katılmasaydı. Keşke uykusunu alsaydı ama sabah namazını kaçırmısaydı. Uykuyu terk etmek zor oluyor. Az uyumuşken, 02.30-03.00’da yatmışken kalkmak zor oluyor. İşte yapacak, ne yapalım.

Eskiden şeyh efendiye birisi gelip de; “Efendim, beni de mürit olarak kabul eder misiniz? Ben de tarikatınıza girmek istiyorum.” deyince, “Evladım, bizim yolumuz biraz zorcadır. Demirden leblebi çiğnemek gibidir! Sen namazını kıl, ibadetlerini yap, bizim yolumuzu yapamazsın!” derlermiş. Önünden ihtar ederlermiş.

Neden?

Zor şeyi buyuracak: Hadi bakalım, halka hizmet et. Hadi bakalım, şunu yap, bunu yap. Hadi bakalım, sırığa ciğerleri tak, ciğer sat...

Bursa’nın baş kadısı Azîz Mahmûd-u Hüdâî, şeyhi Üftade hazretlerine gidiyor, “Ben tarikata girmek istiyorum.” diyor. Ama kerametini duydu, onun büyük insan olduğunu anladı da ondan.

“Tarikatınıza girmek istiyorum.”

“Evladım zordur, yapamazsın, sen kadılığa devam et. Konağın var, maaşın var, adamların var, itibarın, ilmin var. Herkes sana Bursa şehrinin baş kadısı diye el pençe divan duruyor, bu işi yapamazsın!”

“Yapacağım efendim.”

“Tamam, o hâlde yapacaksan biraz Bursa sokaklarında ciğer sat bakalım.”

O zaman ciğer nasıl satılıyor?

Mahalle arasında satılıyor. Eskiden yoğurtçular, sebzeciler vs. dolaşırdı. Şimdi belediyeler mi yasakladı ne oldu, duymuyoruz. Onlara seyyar satıcı derdik. “Yoğurt!” diye bağıırdı, çağırırdın yarım kilo yoğurt alırdın. “Süt!” diye bağıırdı, süt alırdın. Ciğerci geçerdi, bağıırdı; sebzeçi geçerdi, tatlıcı geçerdi; bağıırdı...

Ciğer satacak; ciğerleri çivilere takacak, sıığı sırtına alacak, bir tarafta beş tane ciğer sallanıyor, ucundan kan damlıyor. Arka tarafta beş tane ciğer sallanıyor, ucundan kan damlıyor... Gözümün önüne öyle geliyor. Kediler arkadan, bize de bir şey düşer mi diye

arkasından geliyorlar. Kadın çıkacak veya çocuk çıkacak; “Ciğerci amca, bize yarım okka ciğer ver.” diyecek. “Peki.” diyecek. “Ama zararını ayıklayıver.” “Peki.” diyecek. Eline alacak, vıcık vıcık, elleri kan olacak, ciğerin zararını soyacak, verecek vs. Yarım akçe, üç akçe, beş akçe para alacak. Bundan çok daha fazla para alıyordu, Bursa kadısıydı. Bu işi niye yapsın? Zor, utanır insan!

Ben size söylesem: “Hadi bakalım, falanca yerde seyyar satıcılık yapın!..”

İnsan zorlanır. Veya zorlanacak daha başka şeyi söyleyebilir:

“Hadi yüznumaraları temizle!”

Onu da demiş, o işi başarınca; “Yüznumaraları temizle!” de demiş. Bak şu şeyhin işine! Onu da yapmış.

Bunları neden yaptırtıyor?

İnsan nefsini yenmeyi öğrenecek. Aklın mantığın, dinin imanın, irfanın emrettiği şey neyse onu da yapabilecek, iradesi de kuvvetli olacak. Nefsini yenebilecek, iradesi kuvvetli olacak! O zaman sağlam insan oluyor. O zaman namazında niyazında, hakkı gözeten, hayırlı

iş i yapan insan oluyor. Dervişlik iş te bu! Bunun için de uyanık olmamız, dikkat etmemiz lazım. Tatlı da gelse bir şeyin tatlılığına takılmamak lazım, günahsa yapmayacağız. Acı da gelse bir şeyin acılığından yılmamamız lazım, sevapsa yapacağız. Bunu iyice yerleştirmemiz gerekiyor.

İnne's-sabre 'inde's-sadmeti'l-ûlâ.

“Sabır, sabretmek, sabredilecek üzücü olayın gelip ilk çarptığı zamandır, ilk darbededir!”

Enes *radıyallahu anh*'ten, birçok râvileri var; *Buharî*'de, *Müslim*'de, Ebû Davud'da, Tirmizî'de, İbn Mâce'de -altı sahih hadis kitabının beşinde- var.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz ne buyuruyor?

Peygamber Efendimiz “Sabır, sabretmek, sabredilecek üzücü olayın gelip ilk çarptığı zamandır, ilk darbededir!” buyurmuş.

Tamam sabredeceğiz, ama ne zaman?

Sabredilecek olay ilk geldiği zaman, olay gelip sana pat diye çarptığı zaman! İlk karşılaştığın zaman sabredersen sevabı var.

Misaliyle anlatalım:

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz ashabı ile yürüyordu. Bir yerden bir yere gidiyorlar. Kadının birisi de yolda saçını başını yolarak, ağıtlar okuyarak taşkınlıklar yapıyordu. Kenarda, üzücü bir şey olmuş, [bir kadın] üzülüyor, belki bir vefat, yakını vefat etti. Vefat olayı olabilir, belki başka bir şey... Saçını başını yoluyor.

Bazı yerlerde âdettir; ölüm olayında ağıtlar söylenir, mersiyele söylenir -mersiye, ağıt demek- yakma yakılır. Halk arasında yakma yakmak denilir. Yanık yanık, iç yakıcı şiirler yakılır, söylenir. Kadın feryad u figan eder, saçını başını yolar, göğsünü açar, saçlarını açar...

Bunun misallerini gördük, çarşafı kadın, mâşaallah çok güzel örtünmüş, aferin. Çarşafı ağzına alıyor, üçgen, [gözünde] birazcık bir şey görünüyor, her tarafı kapalı, hastaneye geliyor. Çarşafı kadın hastasını ziyarete geldi, soruyor:

“Benim hastam nerede ya, üç numaralı koğuştaydı?

Anlaşıyor ki hastası ölmüş.

“Öldü mü?”

“Öldü.”

Şimdi sen bu çarşafli kadını gel dışarıda seyret: Şimdi gel buyur, dışarıda hastane bahçesinde bu kadını seyret. Bu kadın kendini yerden yere atıyor, saçları başı açılıyor, göğsü bağı açılıyor, göğsünü bağına dövüyor. “Vah benim başıma gelen!..” yüzünü yırtıyor. “Vay benim karşılaştığım felaket!..”

“Hanım, yapma etme, ayıptır, günahdır, bir kere açıldı, avret yerlerin görünüyor...”

“Sen benim başıma gelen felaketi biliyor musun?”

“Biliyorum, tamam işte, bir yakının öldü. Ne oluyor, ne yapalım? Herkes ölmeyecek mi? Sen de öleceksin, ben de öleceğim, dünyada kalan var mı? Herkes göçüyor. Öldüyse öldü, ne yapalım?..”

Ölünce böyle mi yapmak lazım? Ölene böyle yapmak dinin emri mi?..

Örf, o bölgenin âdabı!

“Şuna nasihat edelim.” dedim. Birisi koluma girdi; “Hocam, boşuna, nasihat etme. Bu bölgenin örfüdür, bu insanların âdetidir!

Ölene böyle yaparlar, yapmazsa bunu ayıplarlar! Vay be, ölüsü öldüğü hâlde üzülüyor, derler. Onun için bu üzüldüğünü böyle gösterecek!” dedi.

Açılacak saçılacak, perişan olacak, kan revan içinde kalacak. Tamam, bu ölüyü seviyormuş, üzülmüş. İmtihanı kazandı, al sana yıldızlı pekiyi. Bu işi, şovu, gösteriyi güzel yaptın, denilecek.

“Âdettir hocam, bunu değiştiremezsin, boşuna söyleme!” dediler.

Ama benim aklıma takıldı; bir taraftan çarşafı kadın, burnunun ucunu göstermiyor bir taraftan da ölü oldu diye her tarafı açılıp saçılacak şekilde yerlere yatıyor, göğüs bağı yırtıyor, açılıyor.

Neden?

Ölüsü var, üzülmüş kadın, yapacak!

Peygamber Efendimiz’in yürüdüğü yolda bir kadın böyle taşkın bir şeyler yapıyordu. Peygamber Efendimiz yanına gitti: “Böyle yapma ey hanım! Böyle yapman doğru değildir!” diye nasihat etti. Kitap nasihat ettiğini söylüyor. Peygamber Efendimiz;

“Allah böyle yapanı sevmez, üzüldüysen üzü, ne yapalım? Dua et ama böyle olmaz!” demiştir muhakkak. O da, “Sen, benim başıma gelen felaketin ne kadar büyük olduğunu biliyor musun? Böyle teselli ediyorsun ama...” demiş. Yine taşkın cevaplar vermiş. Peygamber Efendimiz yürümüş gitmiş.

Neden?

Söyledi, vazifesini yaptı; ötekisi anlayacak kafada değil! Yürümüş gitmiş.

Arkadan birisi yanaşmış, demiş ki;

“Kadın, sen ne yaptığının farkında mısın, bu konuştuğun kimdi biliyor musun?..”

“Bilmiyorum.”

“Bu Muhammed-i Mustafâ, Peygamberimiz!”

“Hi! Öyle mi?..”

Kadın hemen kendisini toparladı, Peygamber Efendimiz’in arkasından koştu, özür diledi. Dedi ki; “Yâ Resûlallah, kusura bakma, ben senin Resûlullah olduğunu tanıyamadım, bilemedim. Onun için sana biraz sert cevap vermiş olabilirim, beni bağışla, affet.”

Peygamber Efendimiz buyurdu ki; “Sabır, darbe ilk geldiği zamandır!”

Şimdi hizaya geldin, hatanı anladın, şimdi derlendin toparlandın; şimdi sevap var mı?

Yok. İlk başta yapacak. İlk başta yapmayınca, sabrı göstermeyince kıymeti kalmıyor. Demek ki Allah’ın takdiridir. İnsan metin olacak, başına sabredilecek bir olay geldiği zaman sakin olacak. İlk başta imtihanı kaybetmeyecek. Kaybetti mi kıymeti olmuyor. Sabredenlerin mükâfatı çok!

Nerden belli?

إِنَّمَا يُوفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ

*Innemâ yüveffe’s-sâbirûne ecrahüm bi-ğayri hisâb.*³ “Ancak sabredenlere Allah mükâfatlarını hesapsız verecek! Ancak sabredenlere çok fazla, hesapsız verilecek!”

إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ

*Innellâhe mea’s-sâbirîn.*⁴ “Allah sabredenlerle beraberdir.”

“Oh bu da güzel. Ötekisi de güzel bu da güzel. Hocam, Allah senden razı olsun, iki

³ 39/Zümer, 10.

⁴ 2/Bakara, 153.

âyetten de müjde aldım, sevindim. Demek ki sabredersem çok büyük ecir alacaktım. Ne güzel ecirim, sevabım hesapsız olacaktı, çok güzel. Bu müjdeye sevindim. Bir de “Allah sabredenlerle beraberdir!” buyurdun, ona da çok sevindim...”

İyi ama şimdi bir de bu hadîs-i şerîfi aklına koy, bunu da yerleştir:

İnne’s-sabre inde’s-sadmeti’l-û’lâ.

Sabır, darbenin ilk geldiği zamanda gösterilecek. Sabır, o zamandır. Onu yapamadın mı ondan sonra imtihanı kaybedersin. Üç gün ağıt, bağır, gürültü, yerden yere atma, ondan sonra sabrediyor.

“Çok sabırlı bir kadındır, ölüsü öldü, sabrediyor...” filan.

Geçti, geçmiş ola! Üç gün geçti, üç gün yapacağı taşkınlığı yaptı, ondan sonraki sabrın kıymeti kalmadı.

g. Doğruluk İnsanı İyiliğe, İyilik de İnsanı Cennete Sevk Eder

İnne’s-sıdkâ yehdî ile’l-birr. Ve inne’l-birre yehdî ile’l-cenneh. Ve inne’r-racule le yestuku hattâ yuktebe indellâhi sıddîkan. Ve

inne’l-kezibe yehdî ile’l-fucûr ve inne fucûre yehdî ile’n-nâr. Ve inne’r-racule le yekzibu hattâ yuktebe indellâhi kezzâban.

Doğru sözlü olmak insanı iyiliğe götürür, iyilik yapmaya sevk eder. İyilik de, iyilik yapmak da insanı cennete götürür. Bir adam doğru sözlü olur, doğru sözlü olur; nihayet Allah’ın indinde bu adam sıddık sıfatıyla yâd olunur, sıddık diye yazılır. Buna mukabil yalan söylemek de insanı günaha, kötülüğe götürür, sevk eder. Kötülük de insanı cehenneme sevk eder. Ve insan yalan söyler, yalan söyler, nihayet Allah’ın divanında, huzurunda, yalancı, kezzap diye anılır.

Buharî, Müslim’de, İbn Mes’ûd *radıyallahu anh*’ten rivayet [edilmiş].

Peygamber Efendimiz Buyuruyor ki;

İnne’s-sıdka yehdi ile’l-birr. “Doğru söylemek, doğru sözlülük, doğruluk insanı iyiliğe sevk eder. Doğru sözlü olmak, insanı iyiliğe götürür. İyiliğe, iyilik yapmaya sevk eder!” *Ve inne’l-birre yehdî ile’l-cennet.* “İyilik de birr-i takvâ, iyilik yapmak da insanı cennete götürür, cennete sevk eder!”

Demek ki doğru sözlülük insanı iyilik yapmaya, iyilik yapmak da cennete götürür.

“Bir adam doğru sözlü olur, doğru sözlü olur; nihayet Allah’ın indinde bu adam sıddık sıfatıyla yâd olunur, sıddık diye yazılır.”

Sıddık ne demek?

“Çok doğru” demek.

Ebû Bekr-i Sıddîk: Çok doğru, çok sadakatli, tasdiki çok kuvvetli demek.

Ve inne’l-kezibe yehdî ile’l-fucûr. “Buna mukabil yalan da, yalan söylemek de insanı günaha, kötülüğe, fısk u fücra götürür, fısk u fücra sevk eder. Fısk u fucur da insanı cehenneme sevk eder. Ve insan yalan söyler, yalan söyler, nihayet Allah’ın divanında, huzurunda, Allah indinde yalancı, kezzap diye anılır.”

Kezzap ne demek?

“Çok yalan söyleyen” demek.

Kâzip, “yalancı” demek. *Kezzap*, “yalancılığı meslek edinmiş, tepeden tırnağa yalancı” demek. Kezzap bu.

Bir de su gibi kezzap var, dökülüyor da mermeri fışır fışır deliyor, o ayrı.

Peltek z ile kezzap; Arapça'da “çok yalan söyleyen” demek.

Demek ki doğru sözlü olmaya karar veriyorsunuz.

Söz veriyor musunuz?

Doğru sözlü olacağız, bir daha hiç yalan söylemeyeceğiz. Doğru sözlülük sizi iyiliğe, iyilik de cennete götürecektir.

Yalan söyleyenler ne olacak?

Yalan söylemek yalan söyleyeni kötülüğe, kötülük de cehenneme götürecektir. O hâlde, müslümanın doğru sözlü olması lazım. Doğruyu konuşması, yanlış konuşmaması, yalan konuşmaması lazım. Ağzından doğru söz çıkması lazım. Yanlış söz, hileli söz, aldatmaca olmaması lazım. Doğru sözlü, doğru özlü olması lazım!

Toplum olarak bazen kıvırttırıveriyoruz, yalanı söylüyoruz...

Söylemeyeceksin! Telefonda yalan söylüyoruz. Bir davete gitmeyeceğimiz zaman mazeret uydurmak için yalan söylüyoruz.

Aslında uyduruyor, öyle bir şey yok. Alacaklıyı aldatmak için yalan söylüyoruz. Alacaklı geliyor;

“Ver benim alacağımı, alacağım parayı ver bana!”

“Vallah da billah da para yok da, şu işi yaptım da, buraya yatırdım da...”

Yalancı; para kasada duruyor, vermek istemiyor. Yalan söylüyor. Atlatmak için yalan söylüyor. Telefonda yalan, iş yerinde yalan, arkadaşlar arasında vs. yalan; bu insanı günahlara götürür, günahlar da cehenneme götürür. Yalan yok. İnsan her şeyin doğrusunu söyleyecek!

h. Şaka Yaparken Bile Doğru Sözlü Şaka Yapmak Lazım

Peygamber Efendimiz şaka yaparken bile doğru sözü söyleyip şaka yapardı. Sevdiği akrabasından bir kadına;

“Senin gözünde ak var.” demiş. O da pek telaşlanmış:

“Eyvah! Gözümde ak varmış, aynayı getirin bakayım, acaba gözüme ne oldu?..” filan. Peygamber Efendimiz demiş ki;

“Mübarek, herkesin gözünde ak olmaz mı?”

Bir karası var, bir akı var. Şaka, latife olsun diye ama doğruyu söylüyor. Yanlış bir şey söylemiyor. Yalan yok!

Bildiğiniz bir hadîs-i şeriftir, Peygamber Efendimiz; “Yalan üç yerde olur.” diyor.

Harpte: Harpte yalan söylenir, düşmana gerçek bilgi verilmemesi için veya düşmanı aldatmak için yalan söylenir. Çünkü harp hud’adır. Aldatacaksın, düşmanı yeneceksin! Hz. Ali Efendimiz, karşısındaki ordudan bir pehlivan çıkmış, iri, elinde silahlar filan, gürzü, kılıcı kocaman...

“Var mı benimle çarpışacak baba yiğit erkek, yiğit?..” filan diye. Herkes korkmuş, çıkamamış. Hz. Ali Efendimiz çıkmış, o da eline kılıcı almış, o düşmanın karşısına gidiyor. Onunla çarpışacak, yaklaşmış.

Hz. Ali Efendimiz demiş ki; “Sen kahramanlıktan bahsediyorsun ama teke tek çarpışmayacak mıydık? Ne bu böyle? Ben birkaç kişiyle mi çarpışacağım? Ne bu arkandakiler?..” demiş, arkasını dönünce bir saldırmış, haklamış!

Neden?

O onu devirmesi lazım, arkasına bakmasaydı.

Hız. Ali Efendimiz yalan mı söyledi?

Hayır. Harp hiledir, hud'adır, aldatmacadır. Olur.

Başka?

Efendim iki kişinin arasını düzeltmek için yalan söylenir. “Ya, o seni seviyor, sen onunla niye darıldın, geçen gün o seni methedip duruyordu. Bu dargınlığı boş verin, gelin barışın...”

Öyle demedi ama ikisini barıştırmak için, arayı bulmak, düzeltmek için yalan söylenir. Maksat aranın düzeltilmesi, bu olur.

“Üçüncüsü karı koca arasında yine aile muhabbeti için hakikat olmayan söz söylenir!” diyor. Bu kadının kocasını, kocanın karısını aldatması demek değil. Yalan söyleyip aldatması demek değil. Bu tahmin ediyorum, hissediyorum ki;

Mesela, adam karısına diyor ki; “Sen dünyanın en güzel karısısın!”

Yalan.

Olabilir, benim gözümde en güzelsin demek. Gözüm senden başkasını görmüyor demek. Bu muhabbet olsun diye, arada geçim olsun diye, tam doğru doğru söyleyeceğim derken karşı tarafı kırma olmasın diye, iltifat olur diye anlıyorum ben. Yoksa aldatmaca değil, kandırmak değil!

Bu üç yerde olur, diye var. Başka zaman, müslümanlar hep [doğruyu söyleyecek]. Demek ki karı koca birbirine iltifat edebilir demek. Harpte insan düşmanı yenmek için hilâf-ı hak sözler söyleyebilir demek. Toplumda da dargınları barıştırmak için bazı sözler söylenebilir demek.

Beşinci hadîs-i şerîf:

İnne's-sadakate le tudfi'u ğadabe'r-rabbi ve tedfe'u mitete's-sûi.

“Sadaka, rabbin gazabını söndürür ve kötü ölümü insanın başından defeder!”

Tirmizî'den, Enes *radiyallâhu anh*'ten rivayet olunmuş.

“Sadaka rabbin gazabını söndürür ve kötü ölümden, kötü ölümü insanın başından defeder.”

Mânası bu, şimdi açıklayalım.

Sadaka nedir?

İnsanın iyilik yapmak istediğini, iyilik yapma hususundaki niyetinin doğruluğunu gösteren bir fedakârlık, bir kimseye bir şey vermek; bu sadakadır. Sadaka doğru söylemek mastarından geldiği için böyle izah ediyorum.

Sadaka, “birisine bir şey vermek, para vermek, bir fakire para vermektir” de niye sadaka kökünden, “doğru olmak, doğru söz söylemek” kökünden gelmiş?

Kişinin birilerine iyilik yapmak niyetinin doğru olduğunu gösterdiğinden veya Allah’ın rızasını kazanmak istediğinin, bu isteğinin gerçek olduğunu gösterdiğinden bu isim verilmiş olabilir.

Araplar her şeye bir isim verirler. Mesela Arapça’da ölümün bir ismi *yakîn*.

Yakîn ne demek?

Şeksiz şüphesiz iman demek. *Yakîn* aslında bu. Ama ölüme *yakîn* adını vermişler.

İnsan; ölüme bula bula *yakîn* kelimesi niye verilmiş, diye düşünebilir. Ne anlamı var, ne münasebeti var, niçin bu şekilde isimlendirilmiş?

Çünkü ölümdе şek şüphe yok, herkes ölecek, bunda bir tereddüt yok. Ölmeyeceğim diyebilen var mı? Ölür müyüm acaba, yoksa ölmez miyim, kalır mıyım?..

Öleceksin, bu işte şek şüphe yok ki! Onun için *yakîn* “ölüm” mânasına kullanılmış.

حَتَّى أَتَانَا الْيَقِينُ

*Hattâ etâne'l-yakîn.*⁵

Mücrimlere âhirette soruyorlar:

Siz ne biçim insansınız, hiç aklınız yok muydu? Dünyada peygamberleri duymadınız mı? Size Allah'ın kitaplarını okumadılar mı? Niye cehennemlik oldunuz? Niye o zaman aklınızı başınıza toplamadınız?..”

“İşte biz o zaman bu işi ciddiye almadık, dalga geçtik, bize söylenenleri yalanladık...” filan.

Hattâ etânel yakîn. “Nihayet bize ölüm geldi, ölüm gelinceye kadar biz böyle dalga geçerek, gafletle, itirazla, inkârla ömür geçirdik, nihayet ölüm geldi!” diyor. Âyet-i kerîmede de geçiyor.

Hattâ etânel yakîn. *Yakîn* ne demek?

Mevt. *Hattâ yetâne’l-mevt.* “Ölüm gelinceye kadar vaktimizi böyle geçirdik.” demek.

Bu ismi neden verdi?

Ölüm şeksiz şüphesiz herkesin başına geleceğinden bu isimle isimlendirildi.

Mesela adam kayığına fırtına adını veriyor.

Fırtına bu mu?

Lügati açıp bakalım. Fırtına ne?

Fırtına; “Şiddetli rüzgâr!” Bu kayık, buna “fırtına” yazmış. Veya bora [yazmış].

Bora; “daha şiddetli” demek.

Bunu niye yazdı?

Güya bunun kayığı, yelkenlisi fırtına gibi çok hızlı gidiyormuş da ondan o ismi koymuş.

Veyahut mesela bir adam çok iri yarı filan, diyorlar ki boğa bilmem kim!

Bu boğa değil, bunun boynuzları yok, dört ayağı yok; insan bu ama onun gibi kuvvetli demek istiyor. Bu ismi de veriyorlar.

Arslan ismini vermiyorlar mı?

Tarihimizde Alparslan yok mu, Kılıçarslan yok mu; arslan ismi yok mu, soyadı yok mu?

Var.

Kuş ismi yok mu?

Kartal var. Mesela bir arkadaşımızın ismi Ertuğrul.

Ertuğrul ne demek?

“Erkek Tuğrul kuşu” demek. Tuğrul kuşu, büyük bir kuş, koca kanatlı bir kuş.

Erdoğan ne demek?

“Doğan kuşunun erkek olanı” demek. Doğan ismi de var. O doğmaktan gelmiyor. O uçan er.

Şahin hayvan ismini veriyor, neden?

İşte onun gibi kuvvetli, onun gibi uçan mânasında filan.

Burada da verilen paraya sadaka denmiş.

Neden denmiş?

Kişinin niyetinin gerçekliğini gösterdiğinden bu isim verilmiş. Sadaka vermek çok iyi, keseni açıyorsun, paranın bir kısmını muhtaç birisine veriyorsun. O da; “Hay Allah senden razı olsun. Tam paraya ihtiyacım vardı, sen de verdin...” diyor. Adamcağız, kadıncağız veya çocuk seviniyor

Allah sadakayı sever ve sen sadaka verdin mi sadaka Rabbin gazabını söndürür. İtfaiyecinin suya yapışıp yangının üstüne suyu sıkıp söndürdüğü gibi *le tudfiu gadaba'r-rab*, rabbin gazabını söndürür.

Ne demek?

Allah sadaka veren adama gazap ediyordu, onu yakacaktı, fena yapacaktı, başına bir şey getirecekti. Ama adam sadaka verdi, Allah affetti. Allah'ın gazabı kalktı. Sadaka Allah'ın gazabını söndürür.

Onun için bilmiyoruz ki söylediğimiz sözden, yaptığımız işten, yapmadığımız vazifelerden, şundan dolayı Allah hiç birimize gazap etmesin!

Eğer bir hatamız olmuşsa bilmiyorsak veya biliyorsak ne yapacağız?

Biraz sadaka vereceğiz.

Neden?

Sadaka vermek rabbin gazabını söndürüyor da ondan! Affedecek, Allah'ın gazabı geçecek, bize gazabıyla muamele etmeyecek diye öyle bir durumu olan insanın sadaka vermesi lazım.

“Ben böyle bir durumumu bilmiyorum hocam, Allah'ın emirlerini tutmaya çalışıyorum.”

Tamam, ihtiyaten sen de ver. Belli olmaz, sen bir şey yok sanırsın ama belli de olmaz, belki vardır, farkında değilsindir.

Bazı insanlar ne söylediğini, ne yaptığını anlayamıyor. Çamları deviriyor, devirdiğinin farkında olmuyor. Kalp kırıyor, kalp kırdığından farkında olmuyor.

“Ya bu arkadaş bana selam vermiyor, ben buna ne yaptım?..”

“Daha ne yapacaksın? Geçen akşam bir konuştun, üzdün işte.”

Farkında değil, dün akşam yaptığı şeyin, üzdüğünün farkında değil! Ben bir şey yapmadım sanıyor. Öyle olabilir. Onun için ihtiyaten insan, hele hele böyle bir münasip yer gördü mü, gerçek olduğuna inandığı bir münasip yer, bir fakir, bir çocuk, bir yoksul gördü mü kesesinin ağzını açıp ganimet bilmeli, fırsat bilmeli, sadaka vermeli!

Peygamber Efendimiz'in bir hadîs-i şerîfini çok severek anlatıyorum: Bazı kereler dilenci kapına gelmiş. Tak tak tak, dilenci.

Peygamber Efendimiz; “Kapındaki dilenci Allah'ın sana hediyesidir!” diyor.

Ne biçim hediye?

Bu biçim hediye işte! Allah, onu senin kapına kadar gönderiyor, sen de ona para veriyorsun, sevap kazanıyorsun. Sevabı senin ayağına kadar getiriyor. Sen ona iyilik yaptığın zaman sevap kazanıyorsun. Kapıdaki dilenci Allah'ın sana hediyesi.

Biz nasıl alışmışız?

Biz kapıya gelen dilenciye;

“Kim o?”

“Allah rızası için bana bir şey versen...”

“Allah versin!”

Allah versin; “Defol!” demek. Allah verir, sana mı soracak?! Verirse verecek. O gelmiş, istiyor. Peygamber Efendimiz Boş döndürmemeyi tavsiye etmiş. Az çok bir şey vermeli. Ama en iyisi, en iyisi hakiki fakirleri arayıp bulmak, araştırmak. Tanıdıklara sormak, fakir mahallelere gitmek, fakir mahallelerin camisine gitmek, hocasına, cemaatine sormak:

“Sizin bu mahallede tanıdığınız çok muhtaç birileri var mı?” filan demek.

“Var, ben biliyorum. Köşedeki teyze, çocuğu hasta, kocası öldü, yoksul...”

Tamam, hemen git ona vereceğini ver. Fakiri böyle aramak iyidir.

Sadaka rabbin gazabını söndürür, geçirir. Artık Allah gazap etmez. Sadaka veren kimse kurtulur demek olur.

Ve tetfeu min tetessu. “Kötü ölümü defeder.”

Kötü bir ölüm nedir?

İnsanların, hayatının en son noktası, en son anı çok önemlidir. Müslüman yaşasa yaşasa

yaşasa da en son anda şeytana uysa bir günah işlerken o sırada ölse...

“Bu adam hep iyiydi, zamanını %99 iyi geçirdi de bu gece arkadaşları onu kandırdılar, Emirgan’a götürdüler, içki içirdiler, günah işlettiler. Gelirken araba boğaza -sarhoşlar yasulara [uçtu], öldü...”

En son nokta çok önemlidir. En son an, son nefesi verme zamanı çok önemlidir. O zaman mü’minse o zaman âhirete mü’min olarak göçmüş olur. O zaman kötü durumdaysa vaziyet fena!

Bazı insanlar iyi durumda ölür. Ne mutlu! Allah hepimizi öyle iyi durumda ölmeyi nasip eylesin. Bazıları da sonunda sapıtır, fena bir durumda olur, fena bir yolda, fena bir yerde, yanlış bir işi yaparken ölür. O çok fena bir durum. Buna kötü ölüm diyoruz, en sonda kötü bir şekilde ölmek diyoruz.

Allahu Teâlâ hazretleri bizi iyi bir yaşamla yaşatsın, hayırlı iyi bir ölümle âhirete göçenlerden eylesin. İmanımızı son nefeste kaptırttırmamasın, elden kaçtırttırmamasın.

Mevlid’in sahibi Süleyman Çelebi rahmetullahi aleyh ne diyor?

Ya İlâhi! Saklağıl imanımız,

Virelim imân ile tâ cânımız.

“Yâ Rabbi! Sen bizim imanımızı koru da canımızı imanla verelim, âhirete mümin olarak göçelim, imansız göçmeyelim!” diyor. İşin en sonunun çok önemli olduğunu biliyor, bildiğı için öyle dua ediyor, güzel duası var. *Mevlid*’in sonundaki duası güzel!

Muhterem kardeşlerim!

İnsan sadaka verdiği zaman iki faydası zikredildi:

1. Allah kızmışsa Allah’ın kızgınlığı kalkıyor, Allah’ın gazabı sönüyor.
2. Hüsn ü hatime nasip oluyor, insan kötü bir ölümle ölmüyor.

Onun için ne yapacağız, ne yapmalıyız, ne yapmaya koşturmalı, gayret etmeliyiz?

Hayır yapmaya, sadaka vermeye gayret etmeliyiz. Cebimizde paramızı ayıralım, hazır paramız olsun. Medine’den bir arkadaşımız öyle diyordu:

“Ben, yapacağım hayır parasını belli bir cebim var, hep o cebimde tutarım, zekâtımı

ayırırım, hayrımı ayırırım, bir fırsat oldu mu elimi oraya sokar veririm. Nispetler de bellidir!” diyor.

Bu güzel. Bu iyi bir usuldür. İnsanın bir cebi sadaka zekât cebi olursa iyi olur. Orada vereceği paralar bulunursa fırsatı denk geldi mi gönlünün mutmain olduğu bir yerde sadakasını vermeli. Sadakayı bol bol verdiği zaman onun kat kat böyle faydaları olacaktır. Dünyada-âhirette faydası var. Hem Allahu Teâlâ hazretleri dünyada gazap etmez, âhirette gazap etmez hem de hüsnü hatimeyle âhirete göçer.

“Hocam, benim param yok...”

Bu devirde herkesin parası var da mesela Peygamber Efendimiz zamanında parası olmayanlar çokmuş, sahâbe-i kirâmdan parasız kimseler çokmuş. Hz. Ali Efendimiz’in menakıbında çok önemli şeyler [var]. Sizin de bilmenizi istiyorum.

Medine-i Münevvere’de yiyecek yok, çok kısıtlı imkânlar var. Hz. Ali Efendimiz bir kadının kuyudan su çekerken zorlandığını görmüş. Kuyudan su çekiyor, demiş ki;

“Kuyudan sana su çekmemi ister misin? Çekeyim mi?” Kadın;

“Olur.” demiş, anlaşılmışlar. Her çekilen kova için mesela bir hurma verecek. Hz. Ali Efendimiz kaç kova çektiyse o kadar hurmayı avucuna almış, alınının teriyle hurma kazanmış.

Ne yapsın?

Hz. Ali Efendimiz nedir?

Muhacir. Mekke’nin yerlisiydi, Medine’ye gitti. Medine’de muhacir oldu.

Hz. Ali Efendimiz’in Medine’de hurma tarlası var mı?

Yok.

Evi var mı?

Yok, bir şeyi yok. Oraya geldiler. Peygamber Efendimizin yeğeni ve damadı ama yok işte! Çalıştı, suyu çekti, her kovası için bir hurma aldı. Hurmaları almış eve getirmiş. Peygamber Efendimiz’e de ikram etmiş, kendileri de yemişler.

Biz şimdi ekmek elden su gölden yaşıyoruz. Ağalar gibi, paşalar gibi bol

memleketi bulmuşuz, her türlü imkn var. Karpuzlar, meyveler... Geçerken insan hayran kalıyor, her türlü bolluk var. Ama bir de olmayan insanı, hiç olmayanı düşünün!

“Olmazsa olmasın, cebimde param var ya, istediğim zaman alırım!” demek ayrı, ama bir de parası da olmayanı düşünün. O ne yapacak?

ylelerini düşünmek lazım. O çok oluyordu. Oranın durumu mahrumiyetli olduğundan, hurması olanın hurması oluyordu da o da “Ben bunu bütün sene yiyeceğim.” diye sakınıyordu, saklıyordu. Kıtı kıtı veriyordu, tam vermiyordu; kolay değil!

Ben bizim köyü hatırlarım: Zeytin yetiştirir, zeytinyağı çıkartır, küplere koyar, başka köylerden oraya eşya getirenler vs. olur.

Satın alacak, neyle satın alacak?

Bir kepçe zeytinyağına, şu kadar zeytine filan. Eskiden alışverişler böyle idi. Böyle alınır böyle verilirdi. Onlar da buralarda bir şeyler satınca zeytinyağını alırlar; zeytin olmayan, yağ olmayan köylerde vaziyetlerini idare ederlerdi, ne yapsın? şimdiki gibi bolluk

yeni başladı, eskiden yoktu. Eskiden buradaki insan portakalı bilmezdi, öbür taraftaki insan bilmem neyi bilmezdi. Şimdi her şey geliyor. Çikita muzı Güney Amerika'dan geliyor, bilmem ne hurması bilmem nerden geliyor... Şimdi her şey var. Elhamdülillah, nimetlere şükretmek lazım!

Evet sadaka vereceğiz, olmayanı arayıp bulacağız, vereceğiz. Allahu Teâlâ hazretlerinin rızasını kazanacağız.

O zaman parası olmayan çoktu, şimdi de vardır. Az çok paramız var diye düşünüyorum, herhalde elhamdülillah Türkiye'nin müslümanları yine iyi durumda. Türkiye'nin dışında, mesela Afrika'yı düşünün; insanlar açlıktan ölüyor, parasız yerler çok.

Parasız yerlerde sadaka veremiyor, ne yapacak?

Sadakanın çeşitleri çok.

Tebessümüke fî vechi ehîke leke sadakatün. “Arkadaşının yüzüne tebessüm edersen sadakadır.”

“Arkadaşının kovasına kendi kovandaki suyu boşaltıverirsen sadakadır. Yoldan taşı

alıp kenara koyarsan sadakadır. Dikeni alıp kaldırırsan sadakadır. Emr-i mâruf yapmak sadakadır...” “Kardeşim, ben şöyle bir hadis duydum, şunu yaparsan sevaptır, onu yap! Şunu yaparsan günahtır, onu yapma!” demek nedir? Sadakadır. “Emr-i mâruf sadakadır, nehy-i münker sadakadır, tebessüm sadakadır...”Parasız insan da sadaka sahibi olabilir. Mübareğin beş parası yok ama olsun; ilmi var, sağa sola anlatıyor, sevap kazanıyor. Yolu temizliyor, yoldan çeri çöpu kaldırıyor.

“Şu dal geçenin gözüne batar.” [diye] çat kırıyor, bir tarafa atıyor. Böyle iyilikler de sadaka olduğunu bilin.

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Allah hepinizden razı olsun.

Fâtiha-i Şerîfe mea'l-Besmele.

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN

5 Rebû'l-Evvel 1417 / 21.07.1996

[Bütün HADİS DERSLERİ'ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

